

Odpowiedzialność karna osób małoletnich w świetle przepisów prawa karnego

W celu udzielenia odpowiedzi na temat odpowiedzialności karnej osób małoletnich, w pierwszej kolejności należy odpowiedzieć na pytanie, kogo zaliczamy do grona tychże osób. Chociaż kodeks karny, często posługuje się pojęciem małoletniego, to w żaden sposób nie definiuje jak należy go rozumieć. Definicja małoletniego wynika z brzmienia treści przepisu art. 10 kodeksu cywilnego, zgodnie z którym za małoletniego, należy uznać każdą osobę poniżej 18 roku życia. Kodeks karny natomiast zawęża krąg osób małoletnich posługując się definicją osoby nieletniej, zgodnie z którą, za taką osobę uznajemy każdego do ukończenia 17 roku życia.

Generalną zasadą wynikającą z treści przepisu art. 10 kodeksu karnego jest, podleganie odpowiedzialności karnej, przez każdego kto popełnia czyn zabroniony przez ustawę po ukończeniu 17 roku życia. Czyny popełniane przez osoby nieletnie, nie są przestępstwami. Nieletni zatem, co do zasady nie podlegają odpowiedzialności karnej, natomiast stosuje się wobec nich środki przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. Od generalnej zasady, że granice wieku odpowiedzialności karnej wyznacza wiek 17 lat, Polski ustawodawca przewidział dwa wyjątki.

Pierwszy z tych wyjątków dotyczy sytuacji nieletniego, który w chwili popełnienia czynu ukończył 15 rok życia, jeżeli popełnił jedno z przestępstw przewidzianych w art. 10 § 2 kodeksu karnego, a okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, a zwłaszcza, jeżeli poprzednio stosowane wobec sprawcy środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne. Do przestępstw, o których mowa powyżej, ustawodawca zalicza:

- zamach na życie Prezydenta RP;
- zabójstwo;
- umyślne spowodowanie katastrofy w komunikacji;
- zgwałcenie zbiorowe lub kazirodcze;
- wzięcie zakładników;
- rozbój;
- umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu;
- umyślne spowodzenie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego;
- katastrofa w ruchu lądowym;
- porwanie samolotu lub statku;

Kara wymierzona nieletniemu nie może przekroczyć 2/3 górnej granicy ustawowego zagrożenia za dane przestępstwo. Sąd może również zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Drugim z wyjątków wobec sprawcy, który popełnił występki po ukończeniu 17 lat, lecz przed ukończeniem 18 lat. W takim przypadku sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze

lub poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli przemawiają za tym okoliczności sprawy, stopień rozwoju oraz właściwości i warunki osobiste sprawcy.

Wobec nieletnich oprócz wyżej wymienionych wyjątków, sąd rodzinny po rozpoznaniu sprawy może:

1. udzielić upomnienia;
2. zobowiązać do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia;
3. ustanowić nadzór odpowiedzialny rodziców lub opiekuna;
4. ustanowić nadzór organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania – udzielających poręczenia za nieletniego;
5. zastosować nadzór kuratora;
6. skierować do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją;
7. orzec zakaz prowadzenia pojazdów;
8. orzec przepadek rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karalnego;
9. orzec umieszczenie w rodzinie zastępczej, w młodzieżowym ośrodku wychowawczym albo w młodzieżowym ośrodku socjoterapii;
10. orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym.
11. zastosować inne środki zastrzeżone w niniejszej ustawie do właściwości sądu rodzinnego, jak również zastosować środki przewidziane w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, z wyłączeniem umieszczenia w rodzinie zastępczej spokrewnionej, rodzinie zastępczej niezawodowej, rodzinnym domu dziecka, placówce wsparcia dziennego, placówce opiekuńczo-wychowawczej i regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej.

Sąd rodzinny może również zobowiązać rodziców lub opiekuna do poprawy warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego, a także do ścisłej współpracy ze szkołą, do której nieletni uczęszcza, poradnią psychologiczno-pedagogiczną lub inną poradnią specjalistyczną, zakładem pracy, w którym jest zatrudniony, oraz lekarzem lub zakładem leczniczym oraz zobowiązać rodziców lub opiekuna do naprawienia w całości lub w części szkody wyrządzonej przez nieletniego. Sąd może także zwrócić się do właściwych instytucji państwowych lub społecznych oraz jednostek samorządowych o udzielenie niezbędnej pomocy w poprawie warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego.

Reasumując powyższe rozważania należy mieć na uwadze, przede wszystkim, że wiek w żaden sposób nie chroni przed odpowiedzialnością karną, gdyż polski ustawodawca przewidział różne możliwości reakcji prawnej, na zbrodnie i występki popełniane przez osoby małoletnie, które nie mogą czuć się bezkarne.